

УДК 330.332

ОБГРУНТУВАННЯ МЕТОДИЧНОГО ПІДХОДУ КОМПЛЕКСНОЇ РЕЙТИНГОВОЇ ОЦІНКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ**Харченко Т.О.**, аспірант, Сумський національний аграрний університет, м. Суми**Харченко Т. О. Обґрунтування методичного підходу комплексної рейтингової оцінки сільськогосподарських підприємств Сумської області.**

Сучасні тенденції розвитку економіки країни зумовили необхідність впровадження заходів щодо збільшення інвестиційної привабливості галузей та виробництв, яким притаманний істотний мультиплікативний ефект, тому актуальності набуває питання якісної оцінки інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств. Формування нових критеріїв оцінки інвестиційної привабливості підприємств зумовлюють необхідність удосконалення існуючих методичних підходів її оцінки та свідчать про актуальність подальших досліджень цього напрямку економічної науки. Основні засади методичного підходу комплексної рейтингової оцінки сільськогосподарських підприємств було визначено відповідно до Концепції створення системи рейтингової оцінки регіонів, галузей національної економіки, суб'єктів господарювання. Система показників була розроблена згідно з Методикою інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій, яка передбачає використання різних за змістом груп показників, що характеризують майновий стан підприємства, фінансову стійкість підприємства, ліквідність активів підприємства, прибутковість підприємства, ділову активність підприємства та ринкову активність підприємства і дає можливість отримати змістовну характеристику діяльності підприємства. При цьому, ми свідомо відійшли від розрахунку інтегрованого показника при проведенні комплексної рейтингової оцінки сільськогосподарських підприємств одного регіону, адже досліджується однорідна сукупність суб'єктів господарювання. В основу алгоритму розрахунку комплексної рейтингової оцінки покладено порівняння підприємств визначеної сукупності по всім групам показників з умовним підприємством, яке має найкращі результати в досліджуваній сукупності (показниково-відмінне). Тобто для побудови рейтингу використовуються найбільш високі результати діяльності обраних для дослідження сільськогосподарських підприємств, які є однорідними, функціонують в одному регіоні за однакових ринкових умов. При цьому, показниково-відмінне підприємство – це найбільш конкурентоспроможне сільськогосподарське підприємство із загальної однорідної сукупності досліджуваних об'єктів, яке досягло максимальних результатів. Обґрунтований методичний підхід дає змогу визначити групу інвестиційно-привабливих сільськогосподарських підприємств, враховуючи внутрішні та зовнішні фактори впливу, та виключає суб'єктивну оцінку експертів, за умови знаходження підприємств в одній галузі

Kharchenko T. Justification of the Methodological Approach to the Complex-Rating Evaluation of Agricultural Enterprises in Sumy Region.

Modern tendencies of Ukrainian economy development caused the necessity to introduce procedures increasing investment attractiveness of industries and productions with considerable multiplication effect. Thus, today the problem of the qualitative evaluation of investment attractiveness of agricultural enterprises is keen as ever. Development of new criteria for the evaluation of enterprises investment attractiveness underlines the necessity for improvement of existing approaches for that evaluation. In addition, it is an evidence of actuality of the further research in this direction of the economic science. The main principles of the methodological approach to the complex-rating evaluation of agricultural enterprises were defined by the Concepts

of Creating a System for the Rating Evaluation of Regions, Branches of National Economy, and Entities. The system of indices was developed based on Methods of Integrated Evaluation of Investment Attractiveness of Enterprises and Organizations. These methods anticipate the use of different indices that characterize the property state of an enterprise, its financial stability, assets liquidity, profitability, business and market activity of an enterprise. It also allows getting the content characteristics of the enterprise. Herewith, we deliberately moved back from calculation of integrated index while conducting the complex-rating evaluation of agricultural enterprises of one region. The explanation is a homogenous nature of the group of entities being described. Algorithm for calculation of the complex-rating evaluation is based on all aspects comparison of the enterprises of defined group to conventional enterprise that has the best results in the group being described (exponentially perfect). In other words, in order to create a rating, the best results of the certain agricultural enterprises activity are used, considering that the enterprises are homogenous and function in the same region and market conditions. Herewith, exponentially perfect enterprise is the most competitive and effective agricultural enterprise of the homogenous group of objects, being described. Justified methodological approach allows determining the number of agricultural enterprises that are attractive for investments, considering external and internal pressure. It also excludes the experts' subjective evaluation of the same branch enterprises.

Харченко Т. А. Обоснование методики для определения комплексной рейтинговой оценки сельскохозяйственных предприятий Сумской области.

Современные тенденции развития экономики страны обозначили необходимость проведения мероприятий для увеличения инвестиционной привлекательности отраслей, которые несут в себе мультипликативный эффект, поэтому актуальным является вопрос качественной оценки инвестиционной привлекательности сельскохозяйственных предприятий. Формирование новых критериев в оценки инвестиционной привлекательности предприятий обусловило необходимость совершенствования существующих методик ее оценки, и свидетельствуют об актуальности дальнейших исследований этого направления экономической науки. Основные принципы методики комплексной рейтинговой оценки сельскохозяйственных предприятий были определены в соответствии с Концепцией создания системы рейтинговой оценки регионов, отраслей национальной экономики, субъектов хозяйствования. Система показателей была разработана в соответствии с Методикой интегральной оценки инвестиционной привлекательности предприятий и организаций, которая предусматривает использование различных по содержанию групп показателей, характеризующих имущественное состояние предприятия, финансовую устойчивость предприятия, ликвидность активов предприятия, прибыльность предприятия, деловую активность предприятия, рыночную активность предприятия и даёт возможность содержательно охарактеризовать деятельность предприятия. При этом мы сознательно отошли от расчета интегрированного показателя при проведении комплексной рейтинговой оценки сельскохозяйственных предприятий одного региона, ведь исследуется однородная совокупность субъектов хозяйствования. В основу алгоритма расчета комплексной рейтинговой оценки положен сравнительный анализ предприятий определенной совокупности по всем группам показателей с условным предприятием, имеющим наилучшие результаты в исследуемой совокупности (показательно-отличное). То есть для построения рейтинга используются наиболее высокие результаты деятельности выбранных для исследования сельскохозяйственных предприятий, которые являются однородными, функционирующие в одном регионе при одинаковых рыночных условиях. При этом, показательно-отличное предприятие - это наиболее конкурентоспособное сельскохозяйственное предприятие из общей однородной совокупности исследуемых объектов, которое достигло максимальных результатов. Обоснованная методика позволяет определить группу инвестиционно-привлекательных сельскохозяйственных предприятий, учитывая влияние на их деятельность внутренних и внешних факторов, и исключая субъективную оценку экспертов, при условии нахождения предприятий в одной отрасли.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції розвитку економіки країни зумовили необхідність впровадження заходів щодо збільшення інвестиційної привабливості галузей та виробництв, яким притаманний істотний мультиплікативний ефект, до складу яких відносять і галузі аграрного сектору. В контексті впровадження цих заходів, актуальності набуває питання якісної оцінки сільськогосподарських підприємств відповідно до чинників, які діють в регіоні, а саме: сегментів ринку, структури галузі, системи ціноутворення, державної підтримки тощо. Тому нагальним залишається питання розробки методичного підходу комплексної рейтингової оцінки сільськогосподарських підприємств, який дасть змогу визначити групу інвестиційно привабливих підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробка методичних підходів оцінки інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств в Україні перебуває на початковій стадії розвитку. Існування та поява нових вітчизняних методичних підходів щодо оцінки інвестиційної привабливості підприємств свідчить про важливість цього питання для української економічної науки.

Питання з приводу оцінки інвестиційної привабливості досліджували зарубіжні вчені А.Д. Шеремет, В.Е. Кантор, В.Теплицький, В. Шапіро, Г.А. Маховиков, Г.А. Епштейн, Д. Линеї, Є.В. Ненашев, І. Сергеев, К.Е. Мейер, К. Макконел, М. Н. Крейніна, Р.С. Сейфулін, У. Гете, Ю. Костюковський та вітчизняні науковці А.П. Гайдуцький, В.Г. Федоренко, В. М. Гриньов, В.О. Коюда, В.П. Савчук, І.О. Бланк, М.П. Денисенко, О.І. Волков, П.Т. Саблук, Т.І. Лепейко, Т.М. Власюк та інші.

Формування нових критеріїв оцінки інвестиційної привабливості підприємств зумовлюють необхідність удосконалення існуючих методичних підходів її оцінки та свідчать про актуальність подальших досліджень цього напрямку економічної науки.

Мета статті – обґрунтувати методичний підхід комплексної рейтингової оцінки сільськогосподарських підприємств Сумської області.

Викладення основного матеріалу. Розв'язання проблем трансформації національної економіки України на ринкових засадах, перехід до нових прогресивних технологічних процесів вимагає залучення значних обсягів інвестицій. [1, С.685] Погоджуємося з думкою Маховикова Г.А. та Кантора В.Е., які зазначають, що інвестиції, у т.ч. іноземні, є не лише механізмом розвитку, але й способом регулювання економіки шляхом переливання капіталу. На сучасному етапі розвитку ринку, як зазначають автори, іноземні інвестиції виступають одним із джерел отримання новітніх конкурентоздатних технологій.[2, С.210] Отже, залучення інвестицій збільшує шанси отримання досвіду в сфері впровадження нових технологій, в тому числі і в агропромисловому комплексі.

Поняття інвестиційної привабливості, як зазначають О.І. Волков, М.П. Денисенк, А.П. Гречан та ін. повинно включати такі умови інвестування, які впливають на переваги інвестора у виборі того чи іншого об'єкта інвестування, тобто розглядатись як сукупність оціночних характеристик різних інвестиційних об'єктів, які впливають на умови реалізації, комерційну та фінансову успішність проекту, чим і створюють у потенційних інвесторів спонукальні мотиви вкладати кошти в ці проекти. При цьому підприємство є кінцевою точкою застосування коштів, де реалізуються конкретні проекти, тим самим враховуються взаємопов'язані чинники, які зумовлюють пріоритети інвестування та інвестиційні рейтинги об'єктів різного рівня. [1, С. 686]

Існують різні методичні підходи для визначення інвестиційної привабливості, в яких об'єктами досліджень виступають країни, регіони, галузі економіки та суб'єкти господарювання. На нашу думку, для формування системи показників та розробки методичного підходу комплексної рейтингової оцінки сільськогосподарських підприємств, який можливо буде застосовувати і для визначення їх інвестиційної привабливості доцільно використовувати наступні методики: 1) концепцію створення системи рейтингової оцінки регіонів, галузей національної економіки, суб'єктів господарювання, затверджену розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.04.2004р. [3]; 2) методику інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій, затверджену наказом

Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій від 23.02.1998р. [4]; 3) положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, затверджений Міністерством фінансів України та Фондом державного майна України від 26.01.2001р. [5]; 4) методики оцінки фінансового стану підприємств, запропоновані В.П. Савчуком та російськими вченими А.Д. Шереметом, В.Ф. Сайфуліним, М.І. Бакановим[6, 7, 8].

Всі наведені методичні підходи заслуговують на увагу, хоча кожен з них має як переваги, так і недоліки. Основні засади методичного підходу комплексної рейтингової оцінки сільськогосподарських підприємств було визначено відповідно до Концепції створення системи рейтингової оцінки регіонів, галузей національної економіки, суб'єктів господарювання. Система показників була розроблена згідно з Методикою інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій, яка передбачає використання різних за змістом груп показників, що характеризують майновий стан підприємства, фінансову стійкість підприємства, ліквідність активів підприємства, прибутковість підприємства, ділову активність підприємства та ринкову активність підприємства і дає можливість отримати змістовну характеристику діяльності підприємства. Інтегральне оцінювання для визначення інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств ускладнюється необхідністю використання великої кількості масивів значень показників, які не дають змогу зробити остаточний висновок без розробленого програмного комплексу для персонального комп'ютера та працювати з яким без відповідної освітньої кваліфікації неможливо.[4] Тому за основу алгоритму розрахунку комплексної рейтингової оцінки нами було використано метод порівняльної рейтингової оцінки підприємств, запропонований російськими вченими А.Д. Шереметом та Р.С. Сейфуліним, при цьому ми свідомо відійшли від розрахунку інтегрованого показника[7, С. 211]. Необхідно звернути увагу, що такий напрям дослідження доцільно використовувати при проведенні комплексної рейтингової оцінки сільськогосподарських підприємств одного регіону, адже досліджується однорідна сукупність суб'єктів господарювання.

Зауважимо, що для характеристики діяльності сільськогосподарських підприємств необхідно досліджувати показники, які дають змогу виявити виробничий потенціал підприємств, визначити рентабельність виробництва, ефективність використання наявних на підприємствах ресурсів та управління ними, стан використання та розміщення основних і оборотних засобів підприємств. Тому при розробці методичного підходу комплексної рейтингової оцінки нами були обрані наступні показники: ділової активності, рентабельності, ліквідності та фінансової стійкості, які характеризують основні складові фінансово-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств та розраховуються виключно за даними форм публічної фінансової звітності, затверджених Міністерством Фінансів України з погодженням Державного комітету статистики України [4], що робить їх доступними для будь-якої зацікавленої особи. Розрахунок цих показників в динаміці дає можливість майбутньому інвестору дослідити, які зміни фінансового стану відбувались на підприємстві.

Відповідно до Методики інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій [4], Методики проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств та організацій [9] та положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації[5] було визначено порядок розрахунку показників, обраних нами для подальшого дослідження, які, на нашу думку, дають змогу об'єктивно оцінити стан фінансово-господарської діяльності на підприємстві. Обрані для дослідження показники розподілені на три групи: показники ділової активності; показники рентабельності; показники ліквідності та фінансової стійкості. Всі групи показників характеризують пряму залежність між покращенням стану фінансово-господарської діяльності та збільшенням значень показників. Беручи до уваги відносний характер обраних для комплексної рейтингової оцінки показників, їх розрахунок повинен здійснюватись за середніми значеннями даних форм фінансової звітності (баланс, звіт про

фінансові результати) в кожному досліджуваному періоді по кожному господарству. Вся сукупність об'єктів, вибраних для проведення дослідження, апіорі є однорідною, що збільшує достовірність дослідження.

Алгоритм визначення рейтингу підприємств шляхом проведення комплексної рейтингової оцінки представлено на рисунку 1.

Рисунок 1. Алгоритм визначення комплексної рейтингової оцінки сільськогосподарських підприємств

*Джерело: розроблено автором

В основу алгоритму розрахунку комплексної рейтингової оцінки покладено порівняння підприємств визначеної сукупності по всім групам показників з умовним підприємством, яке має найкращі результати в досліджуваній сукупності. Назвемо умовно найкраще підприємство показниково-відмінним. Тобто для побудови рейтингу використовуються найбільш високі результати діяльності обраних для дослідження сільськогосподарських підприємств, які, як зазначалось раніше, є однорідними, функціонують в одному регіоні за однакових ринкових умов. При цьому, показниково-відмінне підприємство – це найбільш конкурентоспроможне сільськогосподарське підприємство із загальної однорідної сукупності досліджуваних об'єктів.

Висновки.

1. Запропонований методичний підхід комплексної рейтингової оцінки сільськогосподарських підприємств враховує особливості функціонування підприємств галузі, адже основою для порівняння підприємств є найкраще підприємство за результатами діяльності в досліджуваній сукупності, при цьому, кращими результатами діяльності підприємства є не нормативні значення розрахованих показників, а отримані в досліджуваній період за відповідних умов господарювання максимальні результати. Тим самим, отримані результати вже містять в собі всі фактори впливу, як зовнішні так і внутрішні, що дуже важливо за сучасних умов господарювання.

2. Іншою перевагою цієї методики є відсутність визначення вагомості досліджуваних коефіцієнтів за умови знаходження підприємств в одній галузі, тобто відсутня суб'єктивна оцінка експертів.

3. За допомогою розробленого методичного підходу комплексної рейтингової оцінки сільськогосподарських підприємств можна визначити стан інноваційної активності підприємств та групу інвестиційно привабливих сільськогосподарських підприємств.

Список використаних джерел:

1. О.І. Волков Шляхи активізації інноваційної діяльності підприємств [Текст] : монографія / [О.І.Волков, М.П. Денисенко, А.П. Гречан та ін]; Під ред.проф. О.І. Волкова, проф. М.П. Денисенка. – К.:КНУТД, 2005. – 775 с.

2. Маховиков Г.А., Кантор В.Е. Инвестиционный процесс на предприятии [Текст]: учеб. пособ./ Маховиков Г.А. [и др.] – Питер.: СПб, 2001 – 236 с.

3. Концепція створення системи рейтингової оцінки регіонів, галузей національної економіки, суб'єктів господарювання схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2004 р. № 208-р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/208-2004-p>.

4. Про затвердження Методики інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій: схвалено Агенством з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій від 23 лютого 1998 р. №22. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0214-98.

5. Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, затв. наказом Міністерства фінансів України, Фонду державного майна України від 26 січня 2001 р. № 49/121 [Електронний ресурс] –Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0121-01>.

6. Савчук В.П. Финансовый менеджмент [Текст] / Савчук В.П. – Київ:Companion, – 2008. – 884 с.

7. Шеремет А.Д. Финансы предприятий [Текст] / Шеремет А.Д., Сейфулин Р.С. – М.:ИНФРА-М, – 1998. – 343 с.

8. Баканов М.И Теория экономического анализа [Текст] / Баканов М.И., Мельник М.В., Шеремет А.Д. - [5-е изд., перераб. и доп.]. - М.: Финансы и статистика, – 2005. — 536 с.

9. Методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств та організацій, затв. наказом Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій від 27.06.1997 р. №81 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0288-97>.

Ключові слова: майновий стан, фінансова стійкість, ліквідність активів, рентабельність, ділова активність, показниково-відмінне підприємство, ранжування.

Ключевые слова: имущественное состояние, финансовая устойчивость, ликвидность активов, рентабельность, деловая активность, показательно-отличное предприятие, ранжирование.

Keywords: financial stability, assets liquidity, profitability, business and market activity, exponentially perfect, complex-rating evaluation.